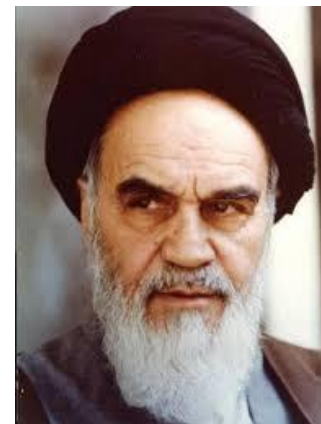

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تبیین فرآیند تربیت معلم و خصوصیات آن براساس مبانی نظری تحول بنیادین

دکتر علیرضا صادقزاده قمصری
دانشگاه فرهنگیان
آبان ۹۴

بیان حضرت امام خمینی (ره)
به مناسبت بازگشایی مراکز تربیت معلم:

«شما عزیزان که دامن به کمر زده و در راه تربیت معلم قدم بر می دارید از عمق

ارزش کار خود آگاه باشید و در راه این هدف مقدس از هیچ کوششی دریغ نورزید.»

۱۳۶۰/۱۰/۷

مقام معظم رهبری (مدظله العالی):

این مسئله‌ی دانشگاه فرهنگیان هم خیلی مهم است؛ این هم از جمله‌ی چیزهائی است که باید به طور جدی به آرایش درونی آن توجه شود. معلم اگر شخصیت خودش ساخته نباشد، نمیتواند به متعلم خود، به مخاطب خود چیزی بدهد. اینجا (دانشگاه فرهنگیان) شخصیت معلمین ساخته میشود.

92/2/18

چارچوب بحث

مقدمه

- تبیین اجمالی از اهم مفاهیم کلیدی و مبانی نظری تحول بنیادین
- تبیین فرایند تربیت معلم براساس مفاهیم و مبانی نظری تحول بنیادین
- برخی خصوصیات تربیت معلم برای این اساس
- چشم انداز تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان
- جمع بندی و نتیجه گیری؛

مقدمه

تحول بنیادین در نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران

- دقیقا به چه معناست؟ (تفاوت با تغییرات صوری، روبنایی، مقطعی و یک جانبه)
- تربیت معلم براساس مبانی نظری تحول بنیادین چه خصوصیاتی دارد؟
- در راستای تحول بنیادین چه تغییراتی باید در نظام موجود تربیت معلم صورت پذیرد؟

برخی مفاهیم کلیدی تحول بنیادین

- تحقق مراتب حیات طیبه در همه ابعاد
- تکوین و تعالی پیوسته هویت
- شکل گیری و پیشرفت مداوم جامعه صالح
- انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار اسلامی
- درک و بهبود مداوم موقعیت خود و دیگران
- کسب شایستگی های لازم (برای درک و اصلاح موقعیت خود و دیگران)

حیات طیبه:

1- حیات طیبه وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب ، بر اساس نظام معیار ربوبی است که تحقق آن

باعث دستیابی به غایت زندگی یعنی قرب الی الله خواهد شد.

2- حیات طیبه امری صرفاً اخروی نیست (که تنها درعالم آخرت و پس از مرگ محقق گردد) بلکه در حقیقت

حاصل ارتقا و استعلای حیات طبیعی و متعارف آدمی در همین دنیا ، با صبغة الهی بخشیدن به آن است که با

پذیرش حاکمیت نظام معیار دینی (مبانی و ارزش‌های مقبول دین اسلام) بر ابعاد فردی و اجتماعی زندگی آدمی

و تمام شئون مختلف آن ، مراتب و جلوه‌هایی از آن (در همین دنیای فانی و محدود) قابل تحقق است .

حیات طیبه:

3- در نگرش اسلامی حیات طیبه مفهومی یک پارچه و کلی اما دارای دو بُعد فردی و اجتماعی است که هر دو اصالت دارند و لذا نمی توان در مقام تلاش جهت تحقق حیات طیبه ، هیچ یک از آن دو را به دیگری فرو کاست یا یکی را بر دیگری به طور مطلق ترجیح داد.

4- حیات طیبه ، با عنایت به جنبه های مختلف زندگی انسان و استقلال نسبی آنها از یکدیگر ، دربردارنده شئون متعددی است که در ارتباط و تعامل با هم ، این مفهوم پویا و متکامل را محقق می سازند و نباید از توجه مناسب به هیچ یک از این شئون غافل شد.

حیات طیبه:

5- حیات طیبه در نگرش اسلامی تنها در بُعد فردی زندگی و رابطه فردی و شخصی انسان با خداوند و نظام معیار ربوبی خلاصه نمی شود بلکه بُعد دیگر مهم حیات طیبه ، **بعد اجتماعی** این نوع زندگانی است که در مفهوم «جامعه صالح» تجلی می یابد.

هویت

۱- انسان با داشتن فطرت الهی، برخورداری از عواطف و تمایلات و استعداد های طبیعی و تأثیر پذیری نسبی از عوامل محیطی و وراثتی، در اثر نوع استفاده از **عقل** خویش و چگونگی **درک موقعیت های مختلف و نحوه ی مواجهه ی اختیاری** با آنها، به تدریج واقعیتی مشخص و سیال (پویا) در **دوبعد فردی و جمعی** می یابد که از آن با نام " هویت " (و " شاکله " در تعبیر قرآنی) یاد می شود.

هویت

۲- هویت هر انسان ، بر آیند مجموعه‌ای از **دانش ها و بینش ها**، **باورها**، **گرایش ها**، **تصمیمات** ، **اعمال مداوم** و در نتیجه محصول **کسب** برخی **شایستگی ها** (صفات و توانمندی ها و مهارت ها)، توسط **خود آدمی** با حضور اختیاری در موقعیت های گوناگون است که تا حدودی از شرایط طبیعی زندگی و نظام فرهنگی، اقتصادی و سیاسی اجتماع تأثیر می‌پذیرد؛ هر چند این تأثیر هرگز بدان پایه نیست که روند تکوین هویت را به صورت تابعی مطلق از وضع محیط طبیعی و اجتماعی در آورد.

هویت

- 3- تحقق و تحول هویت فردی و جمعی بیش از هر چیز به جریان منحصر به فرد زندگی فردی و اجتماعی هر شخص و نحوه خردورزی او و در نتیجه به معرفت ، باور ، میل و اراده و اعمال (فردی و جمعی) اختیاری خود او وابسته است ،
- 4- همه ابعاد و لایه های هویت باید به طور ترکیبی و یک پارچه و متعادل با کسب شایستگی های لازم جهت درک و اصلاح مداوم موقعیت خود و دیگران براساس نظام معیار اسلامی تکوین و تحول یابند.

5- به طور کلی هویت ، شامل دو بعد فردی و جمعی می شود:

الف- جنبه فردی هویت به وجه شخصی و منحصر به فرد وجود هر انسان اشاره دارد

ب- وجه جمعی هویت ناظر به وجوه مشترک شخصیت فرد با دیگران است که شامل لایه های متعدد (نظیر هویت انسانی ، هویت

دینی/مذهبی ، هویت ملی / قومی ، هویت جنسیتی ، هویت **حرفه ای** و هویت خانوادگی) می شود .

جامعه صالح (مظهر تحقق بعد اجتماعی حیات طیبه)

۱- اجتماعی که بر روی نمودن به خدا در حالت تسلیم و رضا استوار می شود (نه بر روابط نژادی ، خویشاوندی یا قبیله ای و یا روابط انتفاعی و ستمگرانه یا روابط قراردادی- که رویکرد استخدای و ابزاری داشته و متکی بر منفعت های یک طرف یا دو طرف قرارداد می باشند)

۲- در جامعه صالح، «پیوندها خشونت آمیز (ناشی از ترس و تهدید و ارباب) یا انتفاعی (ناشی از سودگرایی و استثمار یا استخدا دیگران) نیست ، بلکه ارتباط میان اعضای جامعه به ارزش های انسانی و اخلاقی، معرفت ، محبت و اطاعت از خدا (پیروی آگاهانه و اختیاری از نظام معیار دینی) معطوف است.

۳- در جامعه صالح بر توحید به عنوان اساس تکوین و گسترش روابط اجتماعی تاکید می گردد.

جامعه صالح (مظهر تحقق بعد اجتماعی حیات طیبه)

- 4- می توان «حقیقت مداری»، «عقل گرایی»، «عدالت محوری»، «قانونمندی»، «کرامت انسان»، «مسئولیت پذیری»، «مهرورزی» و «رعایت حقوق و اخلاق انسانی» را از مؤلفه های مهم جامعه صالح دانست. بی شک التزام همیشگی افراد جامعه به این مؤلفه ها در ساختارهای اجتماعی و روابط جمعی و اعمال ارتباطی، زمینه پیشرفت مداوم جامعه صالح را فراهم می آورد.
- 5- مبنای اصلی تشکیل جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن را باید «انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار اسلامی در عرصه زندگی اجتماعی و روابط جمعی میان انسان ها» دانست.

▶ **جریان (فرآیند):** مفهومی ناظر به حرکتی اجتماعی، مستمر و تدریجی، هدفمند، هماهنگ و دارای انسجام درونی، پویا، یکپارچه، انعطاف پذیر و دارای مراحل

▶ **تعامل:** حرکت دو سویه (نا هم تراز) میان **مربیان** و **متربیان**

▶ **مربیان:** مجموعه ای از افراد نسبتاً رشد یافته دلسوز و خیرخواهی که به لحاظ کسب شایستگی های فردی و جمعی و تحقق مراتب قابل توجهی از حیات طیبه در وجود خویش مسئولیت کمک به هدایت دیگران را در راستای شکل گیری و پیشرفت مداوم جامعه صالح برعهده گرفته اند.

▶ **متربیان:** مخاطبان فرآیند تربیت که استعداد حرکت آگاهانه و اختیاری به سوی مراتب کمال را دارند ولی فعلاً شایستگی های لازم را جهت درک و بهبود موقعیت خود و دیگران ندارند و لذا نیازمند هدایت و مساعدت دیگران هستند

► هدایت:

جهت دهی حرکت آزادانه و آگاهانه متربیان برای دستیابی به مراتب و ابعاد حیات طیبه در مسیر قرب الی الله

► موقعیت:

وضعیت مشخص و پویایی که درک و تغییر آن حاصل تعامل پیوسته فرد به عنوان عنصری آگاه، آزاد، فعال و قابل اعتماد با گستره ای از جهان هستی (واقعیت های ماوراءطبیعی، طبیعت، خویشتن و جامعه) در محضر حق متعال – به عنوان مبداء و منتهای هستی و حقیقتی برتر (فراموقعیت) – می باشد.

▶ **درک موقعیت خود و دیگران و عمل برای بهبود مداوم آن:**

▶ **تعامل پیوسته فرد به عنوان عنصری آگاه، آزاد، فعال و قابل اعتماد با گستره ای از جهان هستی (واقعیت های ماوراءطبیعت، طبیعت، جامعه و خود) در محضر حق متعال – به عنوان مبداء و منتهای هستی و حقیقتی برتر (فراموقعیت) –**

▶ **زمینه سازی:** طراحی و اجرای مجموعه ای از تدابیر و اقدامات هماهنگ،

سنجیده و عمدی که برای کمک به تحقق غایت و اهداف جریان تربیت، به عنوان شرط لازم یا مفید محسوب شوند .

□ **شایستگی های لازم:** مجموعه ای ترکیبی از **صفات** ، **توانمندی ها** و **مهارت های** ناظر به همه جنبه های هویت ، که متربیان برای **درک** **موقعیت خود و دیگران** و عمل (فردی و جمعی) برای بهبود مستمر آن (براساس نظام معیار اسلامی) در جهت دستیابی به مراتب حیات طیبه باید آنها را کسب کنند .

□ **نظام معیار اسلامی:** مبانی و ارزش های متناسب با غایت زندگی انسان و برگرفته از دین اسلام و یا سازگار با آن

تعریف برگزیده تربیت در جمهوری اسلامی ایران

« فرآیند تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته‌ی هویت متربیان ، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی ، به منظور هدایت ایشان در مسیرآماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد.»

چرایی تربیت

□ غایت (مشترک) تربیت: تحقق مراتب حیات طیبه در همه ابعاد

□ نتیجه (اختصاصی) تربیت: آماده شدن متربیان برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد

□ هدف کلی تربیت: تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان در راستای شکل گیری و اعتلای جامعه صالح بر اساس نظام معیار اسلامی

□ اهداف تربیت: کسب شایستگی های لازم جهت درک موقعیت خود و دیگران و بهبود مداوم آن

چگونگی تربیت

انواع تربیت (با توجه به حیثیت ها یا شئون حیات آدمی):

- تربیت در ساحت دینی و اخلاقی
- تربیت در ساحت زیستی و بدنی
- تربیت در ساحت اجتماعی و سیاسی
- تربیت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای
- تربیت در ساحت علمی و فن‌آوری
- تربیت در ساحت هنری و زیبایی‌شناختی

چگونگی تربیت؛ انواع تربیت (با توجه به میزان شمول):

► **تربیت عمومی:** بخشی از جریان تربیت که در جهت تکوین و تعالی مداوم هویت متربیان با تأکید بر وجوه مشترک هویت، ضمن ملاحظه‌ی ویژگی‌های فردی ایشان، انجام می‌شود تا متربیان مرتبه‌ای از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی را به دست آورند که تحصیل آن مرتبه، برای عموم افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.

► **تربیت تخصصی:** بخشی از جریان تربیت که در راستای تکوین و تعالی پیوسته‌ی وجوه اختصاصی هویت متربیان بر بنیاد تکوین وجوه مشترک هویت ایشان انجام می‌گردد تا متربیان مرتبه‌ای از آمادگی را برای تحقق مراتب حیات طیبه در ابعاد مختلف به دست آورند که وصول به آن مرتبه از آمادگی در جهت تشکیل جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن براساس نظام معیار اسلامی، تنها برای بخشی از افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.

نسبت بین تربیت عمومی و تربیت تخصصی:

□ **بایستی این دو نوع تربیت را به مثابه دوبرخش مکمل از یک جریان بدانیم که هر یک از آنها اهمیت خاص و کارکرد مستقلی در بهبود کیفیت زندگی فردی و اجتماعی دارند، ولی با این وجود باید هماهنگ و در راستای هم باشند تا همه لایه‌های هویت متربیان به صورتی متوازن رشد و تعالی یابند و هم جامعه صالح براساس نظام معیار اسلامی شکل گیرد.**

□ **لذا لازم است هم تربیت عمومی و هم تربیت تخصصی متناسب با نقش و جایگاه ویژه‌ی خود مورد توجه و پشتیبانی قرار گیرند و در عین حال بین آنها رابطه معناداری برقرار گردد.**

«آموزش» به منزله بخشی از فرآیند تربیت و «عملی تربیتی»

- آموزش؛ بخشی از فرآیند **تعاملی** تربیت
- آموزش؛ زمینه ساز تکوین و تعالی **هویت** متربیان
- آموزش؛ زمینه ساز **درک و بهبود موقعیت** خود و دیگران
- هدف آموزش؛ **هدایت** به سوی آمادگی جهت تحقق مراتب **حیات طیبه** در همه ابعاد
- هدف آموزش؛ **کسب شایستگی های لازم** (جهت درک موقعیت خود و دیگران) توسط متربیان

نگاه به «معلم» به مثابه «مربی» در مبانی تحول بنیادین:

► **مربیان** :مجموعه ای از افراد نسبتاً رشد یافته ، دلسوز و خیرخواهی که به لحاظ کسب شایستگی های فردی و جمعی و تحقق مراتب قابل توجهی از حیات طیبه در وجود خویش مسئولیت کمک به هدایت دیگران را در راستای شکل گیری و پیشرفت مداوم جامعه صالح برعهده گرفته اند.

برخی خصوصیات «معلم» به مثابه «مربی»

- درک مراتبی از حیات طیبه در همه ابعاد
- واجد مراتبی از هویت مشترک انسانی، اسلامی و ایرانی
- دارای هویت حرفه ای براساس نظام معیار اسلامی
- دارای شایستگی های عام و خاص معلمی:

اسوه امین ، راهنمای بصیر ، عالم (کارشناس متخصص در یکی از
ساحت های تربیت)، توانا (در هدایت و زمینه سازی مناسب برای رشد
متربیان)، دارای محبت خالصانه به دیگران، مهربان، دلسوز و خیرخواه،
توانمند در ارتباط صمیمی با متربیان و.....

تبیین فرایند تربیت معلم براساس مبانی نظری تحول بنیادین

▶ چندتعریف قابل قبول از فرآیند تربیت معلم:

▶ ۱- فرآیند تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته **هویت**

حرفه ای (= اخلاق و تعهد حرفه ای، دانش تخصصی، دانش و نگرش

تربیتی، مهارت تربیتی) معلمان براساس نظام معیار اسلامی (ضمن

تاکید بر ارتقای **هویت انسانی، اسلامی و ایرانی** ایشان)

تبیین فرایند تربیت معلم براساس مبانی نظری تحول بنیادین

- ▶ ۲-فرآیند تعاملی زمینه ساز کسب و ارتقای پیوسته شایستگی های عام (انسانی، اسلامی و ایرانی) و حرفه ای (مشترک و تخصصی) مورد نیاز معلمان جهت درک و اصلاح مداوم موقعیت خود و دیگران براساس نظام معیار اسلامی

تبیین فرایند تربیت معلم براساس مبانی نظری تحول بنیادین

- ▶ ۳- فرآیند تعاملی زمینه ساز ایجاد آمادگی در دانشجو معلمان (و توسعه آمادگی در معلمان) برای کمک به تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد توسط متریان

چشم انداز نظام تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان

► ۱- **تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان**، فرآیندی است تخصصی، ناظر به

تکوین و تعالی پیوسته هویت حرفه ای دانشجو معلمان و معلمان (ضمن

تاکید بر تعالی پیوسته هویت مشترک انسانی، اسلامی و ایرانی ایشان)

چشم انداز نظام تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان

- ▶ ۲- **تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان** ، فرآیندی است مبتنی بر **برنامه درسی یکپارچه شایستگی محور** ، که همه عناصر این برنامه جامع، معطوف به فراهم نمودن فرصت های مناسب جهت کسب و ارتقای **شایستگی های عام، مشترک و تخصصی** مورد نیاز دانشجو معلمان و معلمان برای درک و اصلاح مداوم موقعیت خود و دیگران (متربیان) در نظام تربیت رسمی و عمومی می باشد.

چشم انداز نظام تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان

- ▶ ۳- تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان ، دارای برنامه در هم تنیده ای با رویکرد تلفیقی است که تمامی مولفه های الزامی، انتخابی و اختیاری آن ناظر به کسب شایستگی های لازم برای معلمان و در جهت تکوین و تعالی پیوسته هویت (=شخصیت) معلمی براساس نظام معیار اسلامی است.

چشم انداز تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان

۴- تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان، با نگاه به دانشگاه به مثابه کانون تحقق مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی و جمعی، امکان تجربه زیستن در فضای حیات طیبه را برای دانشجو معلمان فراهم می کند و از این طریق زمینه ساز انتخاب آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد و دعوت دیگران به این نوع زندگی شایسته خواهد بود.

۵ - تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان با نگاهی جامع و متوازن به همه ساحت های تربیت، مانع از رشد نامتوازن شخصیت معلمان نسل آینده می شود و با رویکرد درک و بهبود مداوم موقعیت خود و دیگران براساس نظام معیار اسلامی، موجب نقش آفرینی معلمان در تحولات اجتماعی براساس این نظام معیار خواهد شد.

► پرسش اساسی پیش روی همه کارگزاران دانشگاه فرهنگیان:

► با توجه به فاصله غیرقابل انکار بین وضع موجود با چشم انداز

تربیت معلم ، هریک از ما مسئولان، مدیران ، مدرسان و کارکنان

در دانشگاه فرهنگیان چه وظایف ومسئولیت های مشخصی در

راستای حرکت بسوی چشم انداز مطلوب داریم؟

والحمد لله رب العالمين